

tremadament enriquidores per a l'historiador; i un material gràfic que no serveix per a fer bonic sinó per a il·lustrar i ambientar acuradament el text. De la solidesa de l'obra en donen fe la trentena de pàgines que ocupa la llista de fonts impreses i bibliografia citada; però el seu valor rau sobretot en les fonts documentals inèdites, que l'autor, arxiver de la província caputxina de Catalunya, qualifica de gran qualitat, abundosa, molt rica i tan minuciosa que permet arribar als detalls més petits de la vida de cada dia.

L'obra s'organitza en cinc densos capítols. El primer estudia el desenvolupament i consolidació de la vida religiosa en la nova província caputxina de Catalunya, recentment restaurada; la mentalitat dels caputxins del moment i les seves diverses actituds davant l'evolució dels temps; l'impacte dels fets de juliol de 1909 (la «setmana tràgica» de Barcelona) en la seva vida material i espiritual; i la nova embranzida religiosa i cultural que emprehngueren després, així com el seu coneixement dels corrents de modernisme teològic que arribaven de fora, el seu distanciament envers ells i, alhora, els senyals d'una aspiració general a un renovament de la teologia.

El capítol segon s'estén en la presentació i estudi de la vida i obra de set personatges caputxins especialment significatius, entre els quals sobresurten els pares Miquel d'Esplugues i Rupert de Manresa, la principal activitat dels quals se situa precisament en els anys que abasta aquest volum.

El capítol tercer estudia la irradiació pastoral i cultural del santuari de la Mare de Déu del Roser de Pompèia, edificat en una zona de Barcelona nova, de ràpid creixement i benestant; la influència i significat de les publicacions periòdiques caputxines; i l'acció catequètica i social del Tercer Orde. Descriu també la situació dels altres convents caputxins de Catalunya (que l'any 1902 eren ja 10 en tot el Principat) i, finalment, les repercussions de la dictadura de Primo de Ribera en la seva vida. En tot el període, el nombre de religiosos

professos de la província havia passat de 172 el 1902 (46 d'ells, a missions), a 204 el 1936 (54 d'ells, a missions).

Un capítol quart, dedicat a la important tasca missionera dels caputxins catalans a Guam, Filipines, Amèrica Central, Mèxic, Equador i Colòmbia, precedeix el cinquè i últim, que comença passant revista a les actituds dels caputxins davant la Segona República, ressaltant l'apogeu de l'acció caputxina en els anys vint i trenta, i acaba amb una relació del fets de juliol de 1936 i dies següents, amb l'esclat de la guerra civil i la destrucció de convents.

El llibre de Valentí Serra, intenta mostrar la vida i activitats dels caputxins dins el context de la situació històrica global, cosa que aconseguix força satisfactòriament. Així ho fa notar també Joan Bada en el pròleg, afegint que, si bé deixa obert l'estudi a ulteriors interpretacions i al que hi pugi afegir el descobriment de més documentació, es fa molt difícil que aquesta pugui sortir dels arxius caputxins, sobre els quals ha treballat l'autor de manera exhaustiva.

L'elecció dels primers temps del daltabaix de juliol del 1936 com a terme final del llibre està d'acord amb la suggeridora periodificació de la història de l'Església a casa nostra durant el segle XX que proposa el professor Bada en l'esmentat pròleg. Malgrat les dificultats que comporta escriure la història més recent, confiem que l'autor no renunciarà finalment a continuar el seu treball, i no només fins a l'any 1939, que tancaria l'etapa següent, sinó fent-lo arribar a dates més properes. Mentrestant, estarem a l'aguait de l'estudi que ens ha mig promès sobre la branca femenina de l'orde.

E. Moliné

Luis SUÁREZ FERNÁNDEZ, *Nación, Patria, Estado. En una perspectiva històrica cristiana*, AEDOS, Madrid 1999, 238 pp.

AEDOS, la Asociación para el Estudio de la Doctrina Social de la Iglesia, siempre interesada en los grandes problemas del tiempo en que vivimos, ofrece un nuevo fruto de sus

reuniones de trabajo y seminarios. En esta ocasión es el trabajo del profesor y académico Luis Suárez Fernández, que añade un título más a lista de sus más de cuarenta libros publicados.

El profesor Suárez, especialista en la Baja Edad Media y en historiografía, e interesado por multitud de aspectos de nuestro pasado, aborda desde el conocimiento del pasado y del presente una reflexión sobre tres conceptos muy relacionados entre sí: nación, patria y estado, que pretende ser un punto de partida para el estudio y el diálogo que, sobre nacionalismo y hecho religioso, se desarrolla en el seno del Capítulo de Historia de AEDOS.

El autor, al comienzo de la nota introductoria, explicita las intenciones y el enfoque de su trabajo: «Desde un estado de conciencia, aquel que proporciona la fe recibida, y sostenida por las enseñanzas de la Iglesia, un historiador, en el tramo final de su existencia, siente la urgencia de reflexionar acerca del mundo social que contempla. Este libro es, por tanto, un especie de meditación en voz alta».

La obra, se presenta como un simple «dar razón» de un modo de pensar fraguado a lo largo de una dilatada carrera de historiador y fruto de numerosas y reflexionadas lecturas. «Nadie crea, apunta el autor, que se trata de una doctrina que se brinda con pretensiones de hallarse en posesión de la verdad». En este sentido es revelador el subtítulo de la obra: «En una perspectiva histórica cristiana» que claramente se distancia de lo que podría haber sido: «En la perspectiva histórica cristiana».

El punto de arranque de estas reflexiones es, por tanto, la doctrina cristiana explicitada en las enseñanzas del Concilio Vaticano II, el Catecismo de la Iglesia Católica y las encíclicas de los tres últimos papas.

Algunas reflexiones que pueden dar idea de las líneas de fondo del pensamiento del Autor: «Vivimos en tiempos de estatismo y de nacionalismo, de tal manera que ante ellos la dignidad de la persona humana aparece dis-

minuida e incluso reducida a extremos de mecanismo intermedio». «Sustituir la religión por las ideologías es flaco servicio que se ha prestado a la humanidad: con ellas vuelve el mito, esto es, atribución de valor absoluto a lo que es puramente material y contingente».

La reflexión se articula en ocho capítulos: El hombre, ser que sucede en el tiempo; Al final de una utopía; Autoridad y potestad; Moralidad y ley; Nación y Patria; Estado o polis; Grandeza y miseria de la modernidad; la herencia inmediata.

Por el propio carácter del libro, sería vano intentar buscar síntesis o conclusiones, es un reflexionar juntos, que sólo al hilo de su lectura se puede llevar a cabo. Lo que no hay duda es de que los temas abordados: nación y nacionalismos son temas de gran interés, temas podemos decir «protagonistas» en los grandes dramas de la historia contemporánea y, paradójicamente, en el mundo de la globalización y de las comunicaciones, también protagonistas en algunos dramas de nuestro presente.

F. Requena

José María VÁZQUEZ GARCÍA-PEÑUELA, *El intento concordatario de la Segunda República*, Ministerio de Asuntos Exteriores («Biblioteca Diplomática Española. Estudios», 19), Madrid 1999, 251 pp.

Rafael Navarro Valls ha escrito la presentación de este libro, que constituye, a mi juicio, un acabado acierto, tanto por la temática como por la documentación sobre la que se sustenta, en su mayor parte inédita cuya principal fuente ha sido el Archivo de la Embajada de España ante la Santa Sede. El tema resulta novedoso, porque pese al interés que encierra para la historia de las relaciones entre España y la Sede Apostólica, nunca había sido tratado de modo monográfico.

La Segunda República, instaurada en España en Abril de 1931, tras la súbita desaparición de la monarquía confesional católica,